

30.1.2007

DIGITAALISEN KIRJASTON OHJAUSJÄRJESTELMÄ
VERKKOPALVELURYHMÄN KOKOUS

Aika: Tiistai 30.1.2007 klo 14.00 – 16.00

Paikka: Fabianian kokoushuone, HYK, Yliopistonkatu 1, 3 krs.

Läsnä:

Markku Löytönen, pj.
Tiina Kupila-Rantala, Tieteen tietotekniikan keskus CSC
Eija Karjalainen, Lappeenranta kaupunginkirjasto
Elisa Orrman, Kansallisarkisto
Sirku Blinnikka, Päijät-Hämeen koulutus konserni
Juha Hakala, Kansalliskirjasto
Kristiina Hormia-Poutanen, Kansalliskirjasto
Annu Jauhiainen, Kansalliskirjasto, (1-4) siht. kohdat 1-4
Ari Rouvari, Kansalliskirjasto
Esa-Pekka Keskitalo, Kansalliskirjasto, siht. kohdat 5-13

Poissa:

Ari Muhonen, TKK
Teo Kirkinen, HY
Kari Liukkunen, OY

1 1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen 14.05

2 Asialistan hyväksyminen

Asialista hyväksyttiin kokouksen työjärjestykseksi.

3 Tiedotusasioita

a. Laitteistoprojektin eteneminen

Laitteiston uudistamishankkeessa on saavutettu yksi merkkipaalu, kun CSC:n tekemä tarjous toteutuksesta on hyväksytty. Keskeinen kysymys on ollut se, kuka laitteiston tulee omistamaan. CSC:n tehtävänä on hankkia yhteinen palvelin EU-hankintamenettelyä noudattaen. Uutena asiana on mukaan tullut CSC:n uuden levypalvelimen käyttö nykyisten, konsortioiden omistamien levyjen asemasta. Tarjouksen mukaan CSC hoitaa palvelimen saattamisen tuotantokäyttöön, kansalliskirjasto yhdessä ohjelmatoimittajan kanssa hoitaa sovellusten asentamisen. Projektin päättymisajaksi on merkitty vuoden 2007 loppu.

Aikataulu on tiukka, mutta vielä on mahdollista saada palvelimen vaihto kesäksi. Muutamien kriittisten asioiden takia tarvittaisiin pelivaraa. Yksi näistä on SUNin ja Fujitsun uusien koneiden julkistamisaikataulu. Lisäksi on noudatettava julkisen hankinnan aikataulurajoja. Laitteiden toimitusaika riippuu valitusta toimittajasta. Uuden levyjärjestelmän koekäyttö on alkanut eilen. Järjestelmä hyväksytään helmikuun lopussa, jos kaikki menee hyvin.

Tulossa oleva palvelintyyppi yhdistää Sunin ja Fujitsu-Siemensin tuotantolinjat. Aikatauluista ei kumpikaan toimittaja ole antanut tietoja.

Jos palvelimen saaminen viivästyy, syntyy vaikea tilanne, koska Sannin yksi domain sekä Nelli-palvelin tulevat olemaan syksyllä tukossa. Nykyisen laitteistotoimittajan Sunin kanssa voitaneen neuvotella ratkaisu, jossa saataisiin lisäresursseja niihin kohteisiin, jossa resurssit ovat tiukalla. Mahdollinen väliaikaisratkaisun neuvottelu sisältyy CSC:n tarjoamaan palveluun.

CSC tarvitsee kirjastoilta ja konsortioilta tietoa siitä, millä tapaa tietokannat ja resurssit järjestetään uudelle palvelimelle. Linnea2:n piirissä on selvitettävä, voidaanko nykyisiä domaineja yhdis-

30.1.2007

tää. Uudelleen partitiointi on aikataulun kannalta kriittinen, sillä se vaatii tuotantokatkon. Siksi CSC ei tässä vaiheessa suosittelen domainien vähentämistä.

b. Kansalliskirjaston tietohallintostrategia

Kansalliskirjaston tietohallintostrategian laatiminen on ollut vireillä jo jonkin aikaa. Teksti päätettiin jakaa kahtia: sisäinen strategia ja ulkoinen strategia, joka koskee kansallista tasoa. Sisäinen osuus on varsin pitkälle valmis, johtoryhmäkäsittelyä vailla. Ulkoinen strategia on odottanut mm. Opetusministeriön tietohallintostrategian valmistumista. Nyt asia pääsee etenemään, kun ensin päätetään projektiorganisaatiosta, aikataulusta ja siitä, millä foorumeilla tekstiä käsitellään. Pohjatyö pyritään tekemään varsin nopeasti. Sisältö perii joitakin asioita OPM:n tietohallintostrategiasta. Tekstissä on linjattava kirjastoverkon ongelmia ja otettava kantaa siihen, minkälaisia uusia sovelluksia kirjastoverkossa on otettava käyttöön. Teksti tulee tämän ryhmän kautta käsitelyyn tavalla tai toisella.

Käyttäjän tarpeesta lähtevää näkökulmaa pidetään tärkeänä.

c. Innovative Interfaces Inc'in Encore-sovellus

Juha Hakala vieraili viime viikolla Innovative Interfaces Inc'in päämajassa, jossa hänelle esiteltiin kehitteillä olevaa Encore-sovellusta. Sovellus asettuu perinteisen kirjastojärjestelmän ja portaalin väliin. Se sisältää tehokkaan hakujärjestelmän, Lucine, jonka päälle on rakennettu looginen kerros joka ymmärtää bibliografisen tietueen eli MARCin suhteita. Järjestelmä tietää mitä hakija haluaa ja mistä kentästä tieto haetaan, vaikka hakukenttiä on vain yksi luokku kuten Googlessa.

Encore on samantyyppinen sovellus kuin ExLibriksen Primo. Muita vastaavia on oletettavasti tulossa. Todettiin, että Google on kuitenkin edellä, sillä sen seuraavaan versioon on rakenteilla kategorisointi.

4 Kirjastojärjestelmätilanne / Annu Jauhiainen

Ex Libris ja Elsevier ilmoittivat marraskuun lopulla, että Elsevier myy Endeavorin Ex Libriksen omistavalle sijoitusyhtiölle Fransisco Partnersille ja että Endeavor sulautetaan Ex Libriksen. Uuden yhtiön nimeksi tuli Ex Libris Group. Sittemmin Ex Libris Group on tiedottanut lisää kaupan seurauksista ja mm. siitä, mitä tapahtuu Endeavorin tuotteille. Voyagerin kehittäminen jatkuu toistaiseksi ja sen kehittämisresursseja lisätään 4 - 4,5 henkilötyövuodella. Kovin perusteellisia uudelleenkirjoituksia ei tulla tekemään, mutta tavoite on tehdä elämä Voyagerin kanssa helpommaksi kirjastoille. Kansalliskirjasto on toimittanut ensimmäiset toivomuslistat sekä puutelistat toimittajalle, ja neuvottelut niistä jatkuvat. Ex Libriksen suunnitelmissa on uuden, seuraavan sukupolven järjestelmän kehittäminen, mutta sen aikatauluista ei voi vielä sanoa mitään.

Voyagerin lisäksi Endeavorin tuotevalikoimasta jää jäljelle ainoastaan JOS (Journals Onsite). Muut tuotteet ajetaan alas ja ne korvataan vastaavilla Ex Libriksen tuotteilla. Suomalaisia kiinnostaa erityisesti DigiTool ENCompassin korvaajana sekä kehitteillä olleen Kronoksen kohtalo, samoin kuin VERDE sekä PRIMO.

Tämä yrityskauppa tarkoittaa sitä, että teemme yhteistyötä entisten kahden toimittajan asemasta vain yhden kanssa, josta meillä on jo useamman vuoden ajalta kovin positiivisia kokemuksia. Yhteistyö, kommunikaatio ja tuki ovat sujuneet hyvin, joten odotukset jatkosta ovat hyvin positiivisia.

Ex Libriksen sivuilta <http://www.exlibrisgroup.com/> löytyy tietoja fuusiosta, firmasta ja sen tuotteista.

Esitys: Ex Libriksen ja Endeavorin fuusio poistaa akuutin tarpeen kirjastojärjestelmäselvitykseltä. Kansalliskirjasto esittää, että selvitystyötä ei jatketa siinä muodossa, vaan seuraamme aktiivisesti järjes-

30.1.2007

telmämarkkinoita ja koetamme vaikuttaa Voyagerin kehittämiseen neuvottelemalla Ex Libris Groupin kanssa. Kansalliskirjaston tuleva tietohallintostrategia käsittelee kirjastojärjestelmän tulevaisuutta osana kirjastoverkolle tarjottavaa teknistä infrastruktuuria. Sen pohjalta tullaan tekemään laajempi tietojärjestelmäselvitys, jossa ovat mukana kaikki kirjastosektorit.

Keskustelu: Annu Jauhiainen raportoi ExLibriksen edustajien vierailusta Helsingissä tammikuun alussa. Todettiin suhtautuvamme myönteisesti tilanteeseen ja olevamme odottavalla kannalla. Uuden kehitteillä olevan sovelluksen aikataulusta riippuu, kannattaako pysytellä Voyagerissa vai onko syytä miettiä sen korvaamista jollain muulla sovelluksella, esim. Alephilla. On mahdollista, että saisimme Alephin pelkän tukimaksun hinnalla, mutta kirjastojärjestelmän vaihto koko kirjastoverkolle on niin valtava projekti, että siihen ei kannata lähteä kevyin perustein. Jos ja kun sovellusta vaihdetaan seuraavan sukupolven sovellukseen, on se tietenkin kilpailutettava; suoraan emme voi siirtyä ExLibriksen uusiin sovelluksiin. Kysyttiin, onko ajateltu avoimen lähdekoodin mahdollisuutta. Avoimessa lähdekoodissa on hyvät puolensa, mutta on muistettava, että olemme tekemässä kirjastopalveluja eikä tietotekniikkapalveluja. Ei ole järkevää ottaa koodin vääntämistä niskoillemme.

Arveltiin, että poliittinen päätös Endeavorin myynnistä on tehty kauan sitten. Elsevierin haluttomuus tehdä jotain johtui siitä.

Päätös: Seurataan tilanteen kehittymistä hyvin huolellisesti.

5 Kirjasto 2.0 / Ari Rouvari

Web 2.0-tekniikan soveltaminen kirjastomaailmaan on johtanut uudenlaiseen verkkopalveluajatteluun, jota kutsutaan nimellä Kirjasto 2.0. Siinä korostetaan tiedon löytämisen ja paikallistamisen vaivattomuutta, verkkosisällön yksilö- ja ryhmäkohtaista räätälöitävyyttä sekä käyttäjien osallistumista palvelun tuottamiseen. Monet kirjastojärjestelmätoimittajat ovat alkaneet soveltaa Web 2.0 –teknologiaa ja kirjasto 2.0 –innovaatioita uusissa kirjastopalveluissaan. Esimerkkeinä voisi mainita kirja-arvostelut, kirjapäiväkirjat ja lainaustiedot, folksonomiat sekä RSS-syötteet.

Esitys: Ari Rouvari kertoo Web 2.0-tekniikan soveltamisesta kirjastomaailmassa. Keskustellaan alustuksen pohjalta.

Keskustelu: Todettiin, että Kirjasto 2.0:ssa ei ole kysymys mistään uudesta tekniikasta vaan asenteesta, jolla kirjastopalveluita tuotetaan.

Jonkin verran sivuttiin esim. kommentointimahdollisuuteen liittyviä ongelmia: ne vaativat edelleen valvontaa, mikä rajoittaa niiden laajentamista. Seurannan helpottamiseen kaivattaisiin välineitä.

Kirjastoilla on edelleen tärkeä rooli luotettavan tiedon lähteenä. Pelkkä luotettavuus ja laadukkuus ei kuitenkaan riitä kilpailuvaltiksi, vaan luotettavan tiedon löytämisen ja käytön on myös oltava helppoa ja sulautettava osaksi tiedontarvitsijoiden luonnollista informaatioympäristöä.

Kristiina Hormia korosti vuorovaikutteisuuden merkitystä ja piti tärkeänä, että Kansalliskirjastossakin pitäisi nopeasti kehittää palveluita kirjasto 2.0:n hengessä.

Päätös: Merkittiin esitys ja käyty keskustelu tiedoksi.

6 MARC21-formaattiin siirtyminen / Juha Hakala

Verkkopalveluryhmä käsiteli MARC21-asiaa 18.1.2006. Se päätti, että ”Asian valmistelua jatketaan ohjelmisto- ja standardointiryhmässä, minkä jälkeen se palaa verkkopalveluryhmään käsiteltäväksi.”

30.1.2007

Ohjelmisto- ja standardointiryhmä on käsitellyt asiaa kahteen otteeseen, 29.5.2006 sekä 11.12.2006. Ensimmäisellä kerralla ryhmä ei ollut valmis antamaan muodollista suositusta, vaan edellytti kansalliskirjaston toimittavan tausta-aineistoa formaattimuutoksesta yleisten kirjastojen neuvostolle sekä erikoiskirjastojen neuvostolle. Kyseiset neuvostot kumpikin tahollaan ovat sen jälkeen käsitelleet asiaa ja suositelleet sektoreidensa kirjastoille MARC21-formaattiin siirtymistä.

Ohjelmisto- ja standardointiryhmälle annettu päätösesitys kuului näin:

"Suositellaan MARC 21 -formaattia Suomen kirjastojen yhteiseksi formaatiksi. Jonkin aikavälin tavoitteena olisi, että kaikkien suomalaisten kirjastojen järjestelmät voisivat sekä vastaanottaa että toimittaa MARC 21/UTF-8 -muotoisia tietueita (mahdollisesti riippumatta järjestelmän sisäisestä formaatista/merkistöstä). Suosituksella pyritään yksinkertaistamaan ja tehostamaan sekä kotimaisten kirjastojen että järjestelmätoimittajien kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä. Kansalliskirjaston päämääränä on tukea tasapuolisesti kaikkia suositusta noudattavia kirjastoja ja järjestelmätoimittajia. Kansalliskirjasto on kuitenkin valmis tuottamaan FINMARC-tietueita niin pitkään kuin niille on kysyntää."

11.12.2006 asia otettiin esille uudelleen ohjelmisto- ja standardointiryhmässä. Tällöin ryhmä

suositteli MARC21-formaattiin siirtymistä esitetyllä tavalla, sillä kaikki neljä kirjastosektoria ovat ottaneet asiaan myönteisen kannan. On kuitenkin muistettava, että yleisillä kirjastoilla ja ammattikorkeakoulukirjastoilla asiaan liittyy tiettyjä reunaehtoja.

Esitys: Esitetään, että verkkopalveluryhmä suosittaa yleisille kirjastoille ja erikoiskirjastoille MARC21-formaattiin siirtymistä. Yliopistokirjastot ja ammattikorkeakoulukirjastot ovat omalta osaltaan tehneet syksyllä 2005 päätöksen formaatinvaihdosta.

Keskustelussa nousivat esiin mainitut reunaehdot. Yleiset kirjastot ovat edellyttäneet rahallista tukea formaatin vaihdoksesta koituviin kustannuksiin lähinnä järjestelmissä tehtäviin muutoksiin.

OPM:n kulttuuripoliittista osastoa on informoitu muutoksen aiheuttamista kustannuksista ja suunnitellusta aikataulusta. Yleisten kirjastojen siirtyminen tapahtuisi pääasiassa sen jälkeen, kun ammattikorkeakoulujen kirjastot ovat tehneet vaihdoksen, mikä tapahtuu v. 2008. On heitetty ilmaan ajatus, että OPM:n vuosittain jakamat kehittämisrahat varattaisiin yhtenä vuotena – esim. 2010 – kokonaan formaatinvaihdoksen tukemiseen. Kansalliskirjasto tuottaa joka tapauksessa FINMARC-tietueita niin kauan, kuin formaatilla on käyttäjiä.

Päätös: Esityksen mukaan.

7 Julkaisuarkistot / Esa-Pekka Keskitalo

Suomen Open Access -työryhmä (FinnOA) koordinoi OA-JES-hanketta ("Open Access -julkaisemisen edistäminen SUomessa"). Hankkeessa edistetään tutkijoiden OA-tietämystä, neuvotaan arkiston perustamista suunnittelevia sekä kehitetään kotimaisille tieteellisille lehdille toimitusprosessia tukevaa julkaisualustaa.

Kansalliskirjaston tehtävänä on ollut edistää yhtenäistä ja yhteensopivaa julkaisuarkistoteknologiaa ja tarjota sitä tukevia palveluja. KK on keskittynyt erityisesti DSpace-ohjelman tuntemiseen ja kehittämiseen. Kirjastolla on valmius tarjota keskitettyä laite- ja ohjelmistoratkaisua sellaisille julkaisuarkiston perustajille, joiden ei ole järkevää itse kehittää ja pitää yllä infrastruktuuria, sekä edistää URN-tunnusten helppoa käyttöönottoa.

Kansalliskirjasto on myös mukana hakemassa pohjoismaista rahoitusta hankkeelle nimeltä "Development of Information Environment Architecture for Nordic Countries". Yhteistyökumppanit ovat Oslon yliopiston kirjasto, Norjan kirjastoille palveluja tuottava Bibsys, Ruotsin kuninkaallinen kirjasto sekä Tanskan Bibliotekscentre. Kansalliskirjasto hallinnoi hanketta. Sen päämääränä on edistää standardien käyttöä ja sopia Pohjoismaiden kesken niiden soveltamisesta

30.1.2007

sekä lisätä yhteistyötä ja yhteensopivuutta avointen julkaisuarkistojen välillä. Haettu summa on noin 135 000 euroa.

Esitys: Keskustellaan alustuksen pohjalta.

Keskustelussa Juha Hakala valotti vielä URN-tunnusten merkitystä. Ne ovat osa IANA:n (Internet Assigned Numbers Authority) hyväksymiä Internetin perusratkaisuja. URN-tunnukset ovat pysyviä tunnisteita, eli dokumentin pitäisi aina löytyä tunnisteiden avulla, vaikka sen osoite verkossa (URL) muuttuisikin. Se edellyttää tunnusten myöntäjiltä vastuullisuutta ja pitkäjänteisyyttä, koska niiden on huolehdittava uudelleenohjauksen ajantasaisuudesta. - URN-tunnukset ovat tyypillisesti kansalliskirjastojen vastuulla.

Ari Rouvari mainitsi, että DSpace-kehitystyötä tapahtuu myös mm. Tampereen teknillisessä yliopistossa, jossa tutkitaan Shibboleth-käyttäjätunnistusta DSpaceassa.

Sirkku Blinnikka muistutti ammattikorkeakoulujen julkaisuarkistohankkeesta, joka on saanut rahoitusta opetusministeriöltä ja jota Seinäjoen ammattikorkeakoulu koordinoi. Hankkeen yhteistyöstä Kansalliskirjaston kanssa on neuvottelu piakkoin.

Päätös: Merkittiin esitys ja käyty keskustelu tiedoksi.

8 Toimintasuunnitelma 2007 / Kristiina Hormia

Esitys: Käydään lähetekeskustelu vuoden 2007 toimintasuunnitelmasta.

Keskustelussa nousivat esiin seuraavat aihealueet, joihin verkkopalveluryhmän tulee osallistua:

- Laitteistoprojekti
- Julkaisuarkistot
- MARC 21
- Shibbolethin käyttöönotto Voyagerin käyttäjätunnistuksessa
- Tietohallintostrategia
- Didaktiikka ja pedagogiikka
- Kaukopalvelujärjestelmä
- LINDAn tuottajapohjan laajentaminen ammattikorkeakouluihin
- ERM – Halti2
- Tutkimusyhteistyö
- Yleisten kirjastojen yhteisluettelo
- Eri sektoreiden rakennemuutosten seuraaminen, niiden ennakointi ja niihin reagoiminen

Päätös: Merkittiin esiin tulleet asiat tiedoksi toimintasuunnitelmaan sisällytettäväksi.

9 Verkkopalveluryhmän toimikausi / Annu Jauhiainen

Verkkopalveluryhmä on nimetty 21.3.2005. Toimikaudeksi määriteltiin tuolloin kaksi vuotta. Toimikauden pituus päätettiin tarkistaa ensimmäisen kaksivuotiskauden jälkeen.

Esitys: Kansalliskirjasto esittää, että verkkopalveluryhmän ja asiantuntijaryhmien toimikausi olisi kolme vuotta. Kansalliskirjasto toivoo, että nykyiset ryhmät jatkaisivat seuraavan kolmivuotiskauden.

Keskustelun kuluessa Eija Karjalainen ilmoitti, ettei ole käytettävissä seuraavalle kaudelle. Muut läsnäolevat ovat käytettävissä, ja poissaolijoilta tiedustellaan asiaa. Kansalliskirjasto tarkastelee vielä omaa edustustaan. Todettiin, että seuraavan toimikauden nimitykset tulee joka tapauksessa viedä sektorien käsiteltäväksi. Ehdotusta kolmen vuoden toimikaudesta pidettiin hyvänä.

Päätös: Pyydetään sektoreilta esityksiä niiden edustajiksi verkkopalveluryhmään.

30.1.2007

10 Muut asiat

(a) Perusaineistoseelvitys

Kristiina Hormia esitteli perusaineistoseelvityksiä. FinELibin strategian keskeisiä päämääriä on tiedonsaannon edistäminen. Osana strategian toteuttamista kartoitetaan eri sektoreille keskeiset tietosisällöt. Kartoituksessa otetaan huomioon nykyiset aineistot ja niiden käytöstä saadut tiedot. Asiaa hoitaa toimikunta, jossa on eri sektorien edustus. Selvitys on vaatinut paljon selvityksiä ja keskusteluja. Nyt on saatu määriteltyä huippututkimuksen edellytykset turvaavat aineistot sekä niiden kustannukset. Määrittämisestä tulee osa Kansalliskirjaston tulosneuvotteluaineistoa vuoden 2008 neuvotteluihin.

Seuraavaksi määritellään nk. kansalaisen perustietopaketti, joka palvelee kaikkia kansalaisia, erityisesti koululaisia ja opiskelijoita sekä elinikäisiä oppijoita. Aineistossa korostuu suomalaista yhteiskuntaa koskeva tieto; määrittelyssä on oltu yhteistyössä Suomi.fi-portaalin kanssa. Alustava budjetti on myös olemassa.

Näistä määrittämisistä tuotetaan aineistoa vaikuttamistyötä varten, ja niiden toteuttamiselle haetaan tukea eri sidosryhmiltä.

Hormia kiinnitti vielä huomiota FinELibin hanke-esitysten käsittelyjärjestykseen. Ne kuuluvat Kansalliskirjaston ja opetusministeriön välisiin tulosneuvotteluihin, missä ne joutuvat ikään kuin samalle viivalle Kansalliskirjaston omien hanke-esitysten kanssa, vaikka esitykset valmistellaan eri väyliä pitkin. Miten hanke-esitykset suhtautuvat toisiinsa, vaatii vielä keskustelua.

(b) AMKIT:n kehittämispäällikkö

Sirkku Blinikka ilmoitti, että AMKIT-konsortion uutena kehittämispäällikkönä on aloittanut Tarja Takaranta.

(c) IIPC-konsortion kuulumisia

Juha Hakala kertoi IIPC:n (International Internet Preservation Consortium) äskettäisestä kokouksesta. IIPC-konsortioon kuuluu ennen kaikkea kansalliskirjastoja sekä Internet Archive – organisaatio, ja se kehittää verkkoharavoinnin tarvitsemia välineitä. IIPC:hen ovat vastikään liittyneet Kiinan kansalliskirjasto, Kongressin kirjasto, Yhdysvaltain kansallisarkisto ym., joten se on muodostumassa varsin merkittäväksi yhteenliittymäksi. Suuret kansalliskirjastot ovat rahoittaneet työvälineiden edelleenkehittelyä.

11 Seuraavan kokouksen ajankohta

Seuraava kokous on maanantaina, 5. päivänä maaliskuuta.2007 klo 15:00 – 17:00.

12 Kokouksen päättäminen.

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 17:24.